
ÇEYREK YÜZYILIN ARDINDAN YENİDEN YÜKSELEN RUSYA

21.11.2016

Birgün, 20 Kasım 2016

HAKAN GÜNEŞ - İstanbul Üniversitesi Doç. Dr. - @hakangunesh

Kırımın ilhakı, Suriyede operasyon, Doğu Akdenize hakim Hmeymimde daimi statüde hava üssü ve Sırbistan ile ortak tatbikat, Bulgaristanda Radevin seçimi kazanması, Avrupa ve Asyada işbirliği yapılacak ülkelerin sayısındaki dikkat çekici artış: 23 yıllık bir gerileme ve durağanlıktan sonra yeniden yükselen bir Rusya. Trumpın Moskovayı baş düşman olmaktan çıkarması ihtimali de tüm bunların derinleşmesi için tarihsel bir fırsat sunuyor. Günlük haber ve analizlerin ötesine geçip çeyrek asırlık Rusya Federasyonu tarihinin dış politik kayıp ve kazançlarına bakarak yeni dönemin nasıl bir miras üzerine kurulduğunu görelim.

Rusya Federasyonu bir ay sonra SSCB sonrası tarihinin ilk çeyrek yüzyılını geride bırakacak. Bu 25 yılın büyük bir kısmını sürekli nüfuz sahası kaybederek tamamlayan ülke son 10 yılda kayıplarını frenlemeyi başardı. Son 2 yılı ise artık yeniden-genişleme ve yükselme dönemi olarak adlandırılabilir: Kırım ile toprak genişleten ülke Avrasya Birliği ile yakın çevresine 6 eski Sovyet ülkesini doğrudan ekledi, Suriye müdahalesi ile Tartus Deniz Üssünün kapasitesini hayli yükselttiği gibi yanına Hmeymim Hava Üssünü de ekledi. Son olarak NATO üyesi ya da partneri olan yakın çevre ülkelerinde Rusya ile dengeli ilişkiler geliştirmek isteyen yönetimlerin sayısı artıyor. Bulgaristan cumhurbaşkanlığına seçilen Radevin NATOya üye olmak Rusyaya düşman olmak değildir sözünde özetlenebilecek olan siyaseti, Trumpın NATO Genel Sekreteri Stoltenberg ve AB ülkelerini derin kaygılara sürükleyen açıklamaları ile birleştğinde Rusyanın yakın çevresini ve nüfuz sahasını genişletme olanaklarının daha da artacağı söylenebilir.

Çeyrek Asrın Kısa Muhasebesi

Rusya Federasyonun çeyrek asırlık seyrine bakıldığında en keskin ve en sancılı dönüşümü ekonomik alanda yaşadığı rahatlıkla söylenebilir. 2016 itibarıyla Dünyanın 9. büyük nüfusuna sahip olan Rusya Federasyonu nominal Gayrı Safi Milli Hasıla (GHMH) toplam büyüklüğü açısından 8., alım gücü temelli GSMH hesaplamalarında ise 6. büyük ekonomi durumundadır. Kişi başına GSMH sıralamasında SSCB döneminde içinde yer aldığı gelişmiş ülke grubundan, gelişmekte olan ülke grubuna düşmüştür. Ancak SSCB ile karşılaştırma yapmak yerine ülkenin 1990 ortalarındaki ekonomik durumu ile kıyaslandığında, 2010lar Rusyasının ciddi bir istikrar ve büyüme yakaladığı

da söylenebilir. Kırımın ilhaki sonrası karşılaştığı yaptırımlar ve petrol fiyatlarındaki düşüşten kaynaklanan kayıplar da 2016 sonunda başedilebilir bir noktaya getirilmiş görünmektedir.

1995de nominal GSMH büyüklüğü bakımından 10. sırada bulunan ülke 2005de 8. sıraya ilerlemiş ve bu yeri 2015e kadar sürdürmüştür. Daha önemli değişim ise elbette kişi başına GSMH rakamlarında kendisini gösteriyor: 1991de 3427 ABD Dolarına tekabül eden kişi başına gelir göstergeleri, 1995de 2600 dolar seviyesine kadar gerilemiş 1999 yılında 1339 Dolar ile dibe inmiş, ancak 2003den itibaren 3000 dolar sınırını geçerek 2011 yılına kadar ciddi bir artış göstererek 13.000 dolar seviyesinin üzerine çıkabilmiştir.

Özetle yapısal dönüşümü ağır bir sosyal ve ekonomik fatura ile ödeyen Yeltsin dönemine oranla Putin ilk döneminin sonuna doğru ekonomiye rahatlatma ve istikrarlı bir büyüme getirmeyi başarmış, bunu da belirli ölçülerde yurttaşların refahına yansıtabilmiştir.

Jeopolitik Kayıplar Tarihi

SSCB ve Varşova Paktı dağıldığında, 1945 sonrasında Rusya/SSCB etki alanı hanesine yazılan alanlar birbiri ardına kaybedildi: Açık denizlerde Küba ve Vietnamdaki askeri üsleri Doğu Avrupadaki Varşova Paktı müttefiklerinin kaybı, ardından önce Baltık ülkeleri ve devamında SSCByi oluşturan tüm devletlerin bağımsız birimler haline gelmesi izledi. Daha da önemlisi sözü edilen çözülme alanlarının çok çok önemli bir kısmı NATO tarafından dolduruldu.

Ancak 1990ların ikinci yarısı ile Rusyanın jeopolitik kayıplarını durdurması hemen mümkün olmasa da farklı bir siyaset arayışı gündeme geldi. Rusyayı belki SSCB düzeyinde değilse de bir büyük devlet olarak görmeyi hedefleyen bu tartışmalar ancak ekonominin düzelmeye başlaması ve siyasal alandaki belirsizliklerin azalmasıyla 2000lerde uygulamaya konulabildi. Rusyanın bugün izlediği siyasetin bu anlamda fikri temelleri 1990ların ikinci yarısında atılmış, görünür hale gelmesi ise 2000lerde mümkün olabilmektedir.

25 yıllık bir sürecin sonunda Rusya Federasyonu dış politikasında tespit edebileceğimiz yönelimler 3 başlık altında özetlenebilir:

1-Yakın Çevre Siyaseti: Rusya jeopolitiğinin öncelendiği, yakın-çevrenin ekonomik entegrasyonu (Avrasya Birliği, Gümrük Birliği vb), askeri-siyasal ortaklığı (KGAÖ) ve geniş anlamda entegrasyonu (BDT) amaçlarına yönelik bir dizi siyaset geliştirmiş ve bunları süreç içinde kurumsallaştırmaya çalışmıştır.

2-Anti-Hegemonyacı Tutum: Rusyanın askeri ve siyasal eski nüfuz bölgelerini ABD (geniş anlamda ABD liderliğindeki Batı, yani ABD+AB+NATO) tarafından doldurulması Rusyayı anti-hegemonyacı bir siyaset üretmeye yönelmiştir. Bu yönelimin ekonomik alandaki yansıması BRICS askeri-siyasal alandaki yansıması ise ŞİÖ olmuştur.

3-Çok-Vektörlü Siyaset: Anti-hegemonyacı ekonomik, siyasi ve askeri karşı-ittifaklar ya da kümeler oluşturmanın yanında, hiyerarşik çok-merkezli yeni dünya düzeni içinde Rusyanın kendisine daha geniş bir alan açmak için çeşitli düzeylerde sürdürdüğü, ikili ve çoklu ilişkileri çeşitlendirme siyasetidir. Buna göre yeni-dünya düzeninde etkili tüm uluslararası mekanizma, örgüt ve süreçte Rusya etkili olmaya çalışmalıdır. Bu noktada Dünya Ticaret Örgütüne girmek konusunda sarf tetiği çabayı anımsayabilir, G-20ye verdiği öneme dikkat çekebilir ve yine APECden İİTye kadar bir dizi oluşumda üye yada gözlemci üye olarak etkin bir katılım sağlamaya çalışmasından bahsedebiliriz. Lavrova göre Rusyanın çok vektörlü dış siyasetin en önemli kanıtı G-8, G-20, BRICS ve ŞİÖ oluşumlarındaki aktif tutumudur.

Rusyanın Sovyetler Birliği döneminde kendi etrafında oluşturduğu küresel ittifak kümesini kaybetmesi ile rejim değişikliği üst üste çakışan olgulardır. RF Soğuk Savaş sonrası küresel finansal ve siyasal organizasyonlara katılmaya (G-8, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü vb) ; yakın çevresindeki gücünü tahkim etmeye (BDT ve KGAÖ); ABD ve Batının küresel hakimiyeti ve hegemonyasını dengeleyecek ittifaklar oluşturmaya (ŞİÖ ve kısmen BRICS) ve farklı bölgesel oluşumlarda işbirliği zeminleri geliştirmeye (İslam İşbirliği Teşkilatı gözlemciliği, APEC üyeliği vb) çalışmıştır.

Rusyanın Soğuk Savaş sonrası sürece ekonomisi ve siyasi-idari yapısıyla uyum sağlama güçlüklerini geride bıraktığını söyleyebiliriz. Ancak henüz başta Kafkasyadaki etno-dinsel ayrılıkçılık hareketleri ve ekonominin büyük ölçüde doğal kaynaklara, dolayısıyla uluslararası siyasal dalgalanmalara açık rantiyeli niteliğiyle ilgili yapısal sorunları çözebilmiş değildir.

Trumpın Çini çevrelemeyi önceleyen ve AB-NATO ekseninin ülkesine yüklediği maliyetlerini hafifletmeyi amaçlayan mesajları/siyaseti Rusyanın hareket sahasını, diplomatik ve askeri güç etkisini arttıracak yeni parametrelerdir. Bu Güneydoğu Asyadan, Orta Doğuya Balkanlardan Baltıklara kadar geniş bir sahada ittifak ve güç dengelerinin yeniden şekillenmesi demektir.

Kaynak/Source: